

IV. A nyelv élete.

a.) A nyelv élete az egyénben.

19. A nyelv változásának első főoka. Az egyéni nyelv.

Kísérjük végig az egyén nyelvének fejlődését s tüstént szemünkbe ötlük a nyelv örökös változandóságának egy főoka. Hangot adva, sírva jő a gyermek a világra. Milyen sokáig tart, míg folytonos figyellel, tanulással, annyira megy, hogy eldodgja első szószerű hangjait, azt az édes gügyögést, mely bearanyozza a gyermekszoba felejthetetlen poézisét. Eleintén csak örömét, fájdalmát tudja kifejezni. Egyszerre csak olyan hangokat hallat, melyek már a nagyok beszédében is előfordulnak. De még távol van a beszéd tudásától. Mint egy kis néma: tárgyra mutat, taglejtéssel személyeket jelöl, igazán jelekben beszél. Ujra éli a nyelv egész történetét. Előbb csak jeleket ismer. Majd e jeleket hangokhoz, a hangokat jelekhez kapcsolja. Megint hosszas fejlődés. A beszédnek jelkisérete lehull, mint a diónak zöld burka. Nagyban használja és gyakorolgatja az ajak- és foghangokat.

De az igazi fejlődés ott kezdődik, mikor már a gyermek beszélni tud, mikor ifjúvá serdül. A nyelv változásának egyik főoka, hogy az egyén, aki a nyelvet beszél, szintén folytonosan változik. Ez a

nyelvváltozásnak történeti oka. Specializáljuk egy kicsit az egyéni nyelv fejlődésének élet-történetét. Az ifjú gimnáziumba lép: megnépesül szókincse a diák-szótár furcsának tetsző alakjaival. Őző nyelven beszélt, de Budapesten ez szintén furcsa. Már tanulgatja az új nyelvet, még szunyad benne anyanyelvjárása, az, amit édesanyjától, dajkájától hallott, apró társaitól, kint a pusztán. S aztán katona lesz. A diákszavak rétege eltolódik s kacsaringós katona-szólások, megmagyarosodott német kommandó-kifejezések foglalják el amazok helyét. S mily más lesz szókincse, ha bíró lesz, vagy ha politikus. S ha bármi lesz, hogy megváltozik évek múltán saját beszéde!

Mert az egyén egyéni életet voltaképpen nem él. Életviszonyaink társadalmakká hoztak össze bennünket s a nyelv e társadalmi életnek egyik formája. Azt a megtanult nyelvet, ahogy mi kaptuk, mi is átadjuk természetünk, lelkünk, vérünk örökösének. Az egyén elvész, élete csak annyi, mint a vízbe eső kő hullása. Egy pár hullámot ver, ki többet, ki kevesebbet, s azután a víz fel-szine megint csendes és sima.

20. Az egyéni nyelvfejlődés fázisai.

Az egyén nyelvének fejlődését különféle fázisokra osztani nehéz dolog, hiszen a határok pontos megállapítása szinte lehetetlen. Általában azonban azt tapasztaljuk — amint Sarbó Artur kifejté¹ — hogy más a gyermek beszéde, más az ifjúé, más a férfié és ismét más az aggé. Amint az ember gondolatvilága, érzései koronként változnak, változik beszéde is. A gyermek csapongó fantáziája terjengős beszédre vezet. Az ifjú szókincse

hirtelen nagyra nő. Mind többet s többet absztrahál és igen élénken asszociál. De lassanként csendesebb lesz ritmusa, szabatosan használja szókincsét, a képzelet, a vágyak helyét «a mérlegelés, megfontolás foglalja el.» S ha hullnak a fogak s aggul a lélek, «ha a régi tapasztalatok pislogó mécsénél a külvilág eseményei iránti érdeklődés egészen megszűnik,» elmaradnak az absztrakciók és asszociációk s az agg szókincese ritkán lépi túl már a vegetatív élet közönséges fogalmi körét.

Sarbo a gyermekbeszéd fejlődését mechanikai szempontok szerint hat korszakra osztja.² Ezek: I. Élettani siketség és vakság (éhség okozta sírás); II. Szótagolatlan hangok; III. Gagygás (kezdődik 5—6. hónaponban); IV. Szótagolt tudatos beszéd; V. A hangos olvasás; VI. A hangcsere korszaka. E korszakok közül tisztán nyelvi szempontból semmi adatot sem nyújt a vizsgálódónak az I., mert benne a legprimitívebb nyelvi elemek sem fordulnak elő; hangtani szempontból fontos a II. és III.; szó és jelentéstan szempontjából érdekes a III. és IV. Az V. korszak elején már körülbelül kialakult az egyén nyelve, a hangos olvasás csak épp oly befolyást gyakorol egyéni nyelve fejlődésére, mint pl. egy jó rokon állandó hangsúly-hatása, vagy az apa taglejtése. A VI. korszak nyelvi szempontból semmi különös fordulatot nem mutat az egyén nyelve fejlődésében

21. Nyelvérvék.

De mindaz, amit egyéni nyelvről mondhatunk, csak filozófiai absztrakció. Elszigetelt egyéni nyelvelét nincsen, az egyéni nyelv voltaképen csak a

visszatérő nyelvi formáknak az a tömege, mely a közösség nyelvéből az egyénben, viszonyai, törekvései miatt bizonyos állandósággal csoportosul. Körülbelül így érti az egyéni nyelvet Hermann Paul is, midőn ezt mondja: «Auf einem gewissen Gleichmasse in der Auswahl aus den möglichen Ausdrucksformen beruht am meisten die charakteristische Eigentümlichkeit der individuellen Sprache.»¹³ Ha tehát valaki kezdő életének nagy részét pl. egy tanyán, egy puszán töltötte, a népies kifejezések, nyelvvalakok nyelvkincsében nagy részt foglalnak el. Ha ez az egyén keverékes nyelvű városi életbe kerül, eleinte nem fogadja el a városi nyelv idegenszerű kifejezéseit. Miért? Azt mondjuk, mert nyelvérzéke nem engedi. A nyelvérzék tehát egyéni nyelvsajátság, mely mindenkinél más és más fokban és minőségben van meg. Az egyéni nyelvérzékek összessége állapítja meg, mi helyes, mi nem helyes a közösség nyelvében.

b.) A nyelv élete a közösségben.

22. A nyelv változásának földrajzi oka.

Az egyének, mint láttuk, társadalmakká csoportosultak s egyes kisebb-nagyobb embercsoportok sajátos nyelvi közösségeket teremtenek. Ilyen nyelvi közösség él egy család tagjai közt, egy testület tagjai közt, egy gyár munkásai közt, egy helység lakói közt, egy táj lakói közt, egy politikai egység (vármegye, kerület) tagjai közt, egy földrajzilag elszigetelt vidék lakói közt, egy nemzet fiai közt — szóval mindazon társadalmi alakokban, melyek egy nemzeti nyelv korlátain belül, az életviszonyok miatt keletkeztek. És azon egy nyelvi közösségen belül